

Konkurrens mellan kooperativa och icke-kooperativa mejeriföretag: Ger högre avräkningspriser

Begreppet "tumstockfunktionen" har en grundmurad plats i litteraturen om lantbrukskooperation. Det står för att lantbrukare använder kooperativa företag såsom måttstock för konkurrerande förnödenhetssäljande och råvaru-uppköpande företag. Eftersom kooperativa företag styrs och ägs av bönderna själva, arbetar de i böndernas intresse. Därmed begränsas konkurrenternas möjligheter att vara bedrägliga och de blir tvungna att hålla prisnivåer, som är på nivå med eller bättre än de kooperativa företagens.

Begreppet "the competitive yardstick effect" myntades i en artikel, som Edwin Nourse skrev år 1922. Nourse gjorde en akademisk karriär som ledde till olika professurer, men han var också ekonomisk rådgivare åt president Truman. Sålunda fick Nourse gehör för uppfattningen att kooperativa företag främjar konkurrensen, även om de inte är särskilt starka. Nourse menade att Kooperationen behöver bara 15 till 30 procents marknadsandel för att marknaden ska fungera bättre och de kapitalistiska konkurrenterna disciplineras.

DEN KOOPERATIVA PRINCIPEN

Det samhällsekonomiska värdet förutsätter att föreningarna har öppen medlemskår så att bönder enkelt kan komma in i och ut ur föreningarna, beroende på hur de olika företagen sköter sig. Vidare ska föreningarna ha mottagningsplikt så att medlemmarna själva kan bestämma vad och hur mycket de ska leverera. Det kollektiva kapitalet liksom den traditionella kooperativa principen om låg eller ingen ersättning för medlemmarnas investeringar bidrar till att föreningarna kan erbjuda bra priser.

En begränsning i tumstocksteorin är att Nourse förbisåg gratispassagerarproblemet. Han beaktade inte att Kooperationens konkurrenter enklare kan rekrytera de bönder som är mest lönsamma som leverantörer eller köpare. Med öppen medlemskår kan en förening få medlemmar som är avlägset belägna, som har små volymer, kreditvanskligheter, kvalitetsbrister och andra problem. De icke-kooperativa konkurrenterna kan också vägra att ta emot volymer som de inte kan få lönsamhet i.

HÄNSYN TILL FLERA ANDRA FAKTORER

Även idag figurerar Kooperationens tumstocksfunktion ofta i litteraturen. Det senaste bidraget är en studie av konkurrensen mellan kooperativa och icke-kooperativa mejeriföretag inom EU27. De tre tyska forskarna bygger sin statistiska analys främst på data från Eurostat under åren 2000 till 2010.

För att kunna isolera sambandet mellan mejeriföreningarnas marknadsandel och avräkningspriset tog författarna hänsyn till flera andra faktorer som annars skulle kunna störa. Det var bland annat marknadspriset för fodermjajs, bruttonationalprodukten

(EU-landets välstånd), handelsbalansen för mejeriprodukter, produktionslandet placering i Europa och hur länge landet varit med i EU. Flera av dessa faktorer visade sig ha betydelse för avräkningspriset.

EN VÄLVILLIG BEHANDLING

Författarna inleder med att diskutera några faktorer, som skulle kunna innebära att många av dagens europeiska mejeriföreningar inte fungerar som medlemmarnas verktyg. De är ju lika stora som de kapitalistiska konkurrenterna, har omfattande förädling av råmjölken, har professionella ledningar och många andra egenskaper, som man inte ofta förknippar med traditionell Kooperation. Sådana företagsegenskaper stämmer inte med de förutsättningar som Nourses teori om tumstocksfunktionen bygger på.

Icke desto mindre visar forskarna att de stora mejeriföreningarna faktiskt fungerar enligt tumstocksfunktionen. I de länder där det finns konkurrens mellan kooperativa och icke-kooperativa mejeriföretag, ligger avräkningspriserna på en högre nivå. Författarna går till och med så långt att de konkluderar att mejerikooperation bör få en välvillig behandling från konkurrensmyndigheterna.

POLITISKA MERKOSTNADER

Forskarna finner att ju större marknadsdominans den kooperativa företagssfären har, desto högre nivå har avräkningspriset på marknaden ifråga. Sambandet är tydligt. Forskarna har räknat ut att i Tyskland bidrar de kooperativa mejerierna till 6,7 procents höjning av avräkningspriset.

Artikeln ger inga upplysningar om vart och ett av EU-länderna, men som läsare kan man utläsa en del om den svenska mejerisektorn. Arla Foods dominans är inte rimligtvis en orsak till de svenska mjölkböndernas problem. Forskarna nämner att billig fodermjajs är viktig i många länder, men det gäller ju inte i Sverige. Vidare skriver de att hög bruttonationalprodukt – såsom i Sverige – medför högre kostnader av allehanda slag. De politiskt betingade merkostnaderna för svenska mjölkbönder antyds dock inte.

VILL DU LÄSA MER:

Hanisch, M. J. Rommel, M. Müller: "The Cooperative Yardstick Revisited: Panel Evidence from the European Dairy Sectors". Journal of Agricultural & Food Industrial Organization, 2013, årgång 11, nr 1, sid. 151-162.

Jerker Nilsson, Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala

